

Kommentaariid ja täiendusettepanekud
Vabariigi Valitsuse istungil 22.09.2011 kinnitatud

**“Eesti Euroopa Liidu poliitika 2011-2015” eelnõule
Justiits- ja siseküsimustes**

LÕPPRAPORT

Koostajad:

Eiki Berg, Kert Valdaru, Carri Ginter, Ramon Loik,
Ulrika Hurt, Annika Tartes, Jaan Urb

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. ÜLDHINNANG EELNÕU JUSTIITS- JA SISEKÜSIMUSTE PEATÜKILE	4
2. ETTEPANEKUD PEATÜKI SISSEJUHATAVATE PUNKTIDE TÄIENDAMISEKS	6
3. ETTEPANEKUD JUSTIITS- JA SISEKÜSIMUSTE PEATÜKI TÄIENDAMISEKS.....	8
4. LISAD	16
Avasõnavõtude kesksed positsioonid	16
Peamised eriarvamused aruteluseminaril	18
RAPORTI KOOSTAJAD	20
Tartu Ülikooli Euroopa Kolledž	21

SISSEJUHATUS

Käesolev dokument on hindamisraport, mis sünteesib avaliku konsultatsiooni käigus kogutud tagasisidet ning hinnanguid, parandus- ja täiendusettepanekuid Vabariigi Valitsuse poolt 22.09.2011 kinnitatud "Eesti Euroopa Liidu poliitika 2011-2015" eelnõule.

Avalikule konsultatsioonile suunati eelnõu 23. septembril 2011, konsultatsioon oli avatud kuni 11. oktoobrini; hiljem pikendati avalikku konsultatsiooniperioodi 18. oktoobrini.

Riigikantselei kaasas Tartu Ülikooli Euroopa Kolledži "Eesti EL-poliitika 2011-2015" koostamise lõpufaasi, saamaks konsultatsiooniperioodil eelnõule tagasisidet ka ülikoolidelt ja uurimiskeskustelt. Saamaks sisendit ning hindamaks Vabariigi Valitsuse koostatud eelnõud, valmistas TÜ Euroopa Kolledž ette poliitikavaldkonda käsitlevad konsultatsiooniseminarid ning korraldas e-maili-põhise tagasisidestamise. Kogu protsessi tulemusena valmis kolm valdkondlikku raportit ja üks üldraport.

Käesolev raport sisaldab hinnangut, kommentaare ja konkreetseid täiendusettepanekuid **justiits- ja siseküsimusi** käsitlevale peatükile nimetatud eelnõus. Raport konsolideerib nii aruteluseminaril kõlanud, kirjalikult laekunud kui ka raporti koostanud ekspertide ettepanekuid.

Sise- ja justiitsküsimustes on seoses Lissaboni lepingu jõustumisega toimunud põhimõttelisi muudatusi, kus mitmed seni valitsustevahelised valdkonnad on muutunud ühenduse meetodiks.

Antud raport on koostatud järgmiseid asjaolusid silmas pidades:

- raporti koostajatel ei olnud täit teavet teiste liikmesriikide positsioonidest selles poliitikavaldkonnas, seetõttu ei ole võimalik hinnata, kuivõrd realistlik on poliitika ja täpsema tegevuskava teostatavus kogu ulatuses;
- raporti koostajate jaoks tekitas küsimusi eelnõus püstitatud eesmärk – on see Eesti poliitika väljatöötamine mõjutamaks selle valdkonna arenguid Eestile soodsamas suunas või lihtsalt kohandamine juba olemasoleva kokkulepitud Euroopa Liidu integratsiooni raamistikuga;
- raporti koostajad on pidanud vajalikuks alustada iga punkti üldisema poliitilise suunise defineerimisega, millele järgneb konkreetsem tegevusettepanek.

Dokument peaks sisaldama Eesti poolt väljapakutud arenguid ja eesmärke juba olemasolevas kokkulepitud EL integratsiooni raamistikus ning kirjeldama Eesti huvisid, olenemata sellest, mis on päevakorral.

Lisainfo:

Prof Eiki Berg, eiki.berg@ut.ee
Kert Valdaru, kert.valdaru@sisekaitse.ee
Viljar Veebel, viljar.veebel@ut.ee
Ulrika Hurt, ulrika.hurt@ut.ee

Tartu Ülikooli Euroopa Kolledž

www.ec.ut.ee

1. ÜLDHINNANG EELNÕU JUSTIITS- JA SISEKÜSIMUSTE PEATÜKILE

Eelnõu koostajad on võtnud endale väga ambitsioonika eesmärgi, püüdes tabada korraga mitut sihtrühma – erinevad ametnikkonnad, poliitikud, avalikkus. Sellest tulenevalt on dokumendi osad väga erineva üldistusastmega ning dokument tervikuna ebaühtlane, mis puudutab punktide osakaalu, rõhuasetust, järjekorda ja jaotust. Eelnõus leidub selliseid teemasid, mida käsitletakse süvitsi, ent on ka neid, millest on tehtud vaid lühiülevaade.

Dokument on senisel kujul pigem ametnike vajadustest lähtuv, pakkudes lahendusi küll üksikute poliitikate või instrumentide osas, kuid sisaldades mõningaid puudujääke poliitikavaldkondade omavahelise koostöö analüüsis ning EL sisuliste/süsteemsete probleemide osas.

Dokument peaks sisaldama käitumisjuhiseid nii Euroopa Liidu (edaspidi: EL) poliitikate siseriikliku kommunikatsiooni (valijate teavitamine) kui legitimeerimise osas (näiteks olemasoleva mandaadi ulatus EFSFi osas), mille tähtsus on viimasel aastal oluliselt kasvanud. Antud dokumendi väärtus peaks ekspertide arvates olema eelkõige EL otsustusprotsessis osalevatele ametnikele suuniste pakkumises ning alternatiivide ja ohtude teadvustamises.

Mitmetes küsimustes on eelnõu puhul tegu isetäituvate lubadustega ning jääb selgusetuks üldisem arusaam, kas peaks selles valdkonnas minema rohkem süvitsi, toetades edaspidi veelgi enam ühenduse meetodit, või jääda valitsustevaheliseks. Mitmeti on tegu Lissaboni Lepingus sätestatud põhimõtete peegeldusega, mitte aga uute seisukohtade esitamisega. Poliitilisi seisukohti ja eesmärgi sõnastatakse kahest vaatenurgast lähtuvalt: Eesti EL poliitika Euroopa Liidu *raames* ja Eesti EL poliitika Euroopa Liidu *suunas*.

Tehes ettepaneku parandada kohtulahendite ja ametlike dokumentide liikuvust, tuleb minna oluliselt konkreetsemaks. Vajalik on adresseerida tervet paketti probleeme sellega, miks on jätkuvalt kulukas ja raske sisse nõuda väikseid ja keskmise suurusega võlgnevusi, mis on siseturu toimimisel suureks takistuseks. Hetkel on pooleli Brüssel I määruse reform. Siseturu paremaks toimimiseks on hädavajalik viia läbi veel reforme justiits- ja siseküsimustes. Eelkõige vajab ülevaatamist piiriüleste võlanõuete lihtsustamine ja ühtlustamine, kuivõrd see on eelduseks siseturu toimimisel. Jätkuvalt on lahendamata mugav ligipääs täitemenetlusele.

Eurojusti arenguvisionis võiks kaaluda tuge piiriülesele täitemenetlusele (võimalus esitada süsteemi kaudu avaldus täitemenetluse alustamiseks), maksekäskudele ja väikestele nõuetele. Lihtsustades võlgade sissenõudmist, on võimalik siiski tagada võlgniku õiguste kaitse suurendades täitemenetluse lubamatuks tunnistamise menetluste rolli. Tuleb kaaluda keskse digitaalse väikeste nõuete menetleja sisseviimise võimalust, kombineerides lahenduse võlgniku õigusega pöörduda piiratud aja jooksul sama vaidlusega kohtute poole võlausaldaja asukohas või lepingujärgses organis.

Väärtuslikuks (kuid vähese edutõenäosusega) prioriteediks oleks tsiviilkohtumenetluse reeglite ühtlustamine, mis julgustaks piiriülest koostööd ja vähendaks menetluskulusid. Läänemere strateegia raames ja õigussüsteemide sarnasuse tõttu oleks võimalik regioonis harmoniseeritud tsiviilkohtumenetlusele üleminek. Selliselt võiks regioonist tekkida majanduskoostöö näidiskeskpunkt, mis võimaldaks olla eeskujuks tulevastele kogu EL hõlmavatele reformidele.

Seminaril toimunud arutelu käigus jäid kõlama ka mõned ettepanekud nende teemade osas, mida pole eelnõus kajastatud:

1. kriisireguleerimine;
2. kaupade vaba liikumine ja kontroll;
3. tollivaldkond ja välispiiri taristu;
4. vabatahtlik tagasipöördumine ja tagasisaatmispoliitika;
5. korduvrände mudelite soodustamine ja väljatöötamine;
6. hooajatöötajate direktiiv (eelnõu lisade hulgas).

Nimetatud teemasid raporti konkreetsete täiendusettepanekutena lisatud ei ole, kuid seda võiks kaaluda.

2. ETTEPANEKUD PEATÜKI SISSEJUHATAVATE PUNKTIDE TÄIENDAMISEKS

Eelnõu kõnealusele peatükile tuleks lisada Eesti jaoks kõige olulisemaid eesmärke ja põhiprintsiipe sisaldavad preambula, Euroopa Liidus päevakorras olevate justiits- ja siseküsimuste valdkonnas, toomaks välja peamise ning vältimaks selle hajumist detailsemate ning vähem aktuaalsete küsimuste hulgas. Justiits- ja siseküsimuste peatükis on esimene punkt käsitletav preambulana, mis tuleks järgnevatest teemadest eristada nii, nagu on tehtud Siseturu peatükis (***)

Algne sõnastus: 55. Lissaboni lepingu jõustumisega toimus põhimõtteline areng ennekõike õiguskorra kaitset ja kriminaalõigust puudutavate EL pädevuste laiendamisel. Oluliseks muudatuseks oli ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta heakskiitmine osana Lissaboni lepingust. Eelnev tähendab ühtlasi, et seni enamjaolt valitsustevahelisel koostööl baseerunud valdkonda ootavad ees olulised muutused. Muutused on muu hulgas tingitud tõdemusest, et Euroopa Liidu põhivabaduste ja siseturu arengu tagamiseks ja toimimiseks on tarviline ka turvalisust tagava õigusloome ulatuslikum harmoneerimine. Euroopa Liidu põhivabadusi kasutavad lisaks seaduskuulekatele kodanikele ka kurjategijad, mistõttu on üha olulisem leida lahendusi piiriülese kuritegevuse ohjeldamiseks. Õigusloome arendamisega vähemalt samavõrd oluline on usalduse loomine ning ametkondadevahelise igapäevase koostöö süvendamine. Euroopa Liidu väline konkurentsiturv ja piirideta siseturg tingivad üha enam nii rände- ja varjupaigamenetluse ning piirikontrolli ja viisapid puudutavate õigusaktide ühtlustamist, teabevahetuse arendamist kui ka ametkondlikku koostööd. Ainult vastastikku üksteist usaldades ja tihedat koostööd tehes on võimalik tagada inimeste vaba liikumine ja nautida Euroopa Liidu kodanike teisi põhivabadusi.

Kommentaariid:

1. kui punkti 55 võib käsitleda kui preambulat, siis tuleks sinna lisada mõned olulised põhimõtted ka teistest järgnevatest punktidest;
2. väga suure üldistusastmega punkt, mis samas ei ütle mitte midagi konkreetset, vaid esitab Lissaboni Lepingu seisukohti uuesti;
3. tuleks rõhutada kõigi punktis nimetatud valdkondade ühise arendamise aspekti, kuna Eestit huvitab ju eelkõige nende omavaheline sidusus, mitte eraldiseisev toimimine;
4. praegusel kujul võib punktist jääda mulje, et Eesti toetab kõikehõlmava pädevuse ülekandmist ELile viisavabaduse osas, kuivõrd see nii ei ole, tuleks sõnastust täpsustada;
5. EL pädevuste osas tuleks selgemalt sõnastada põhimõtte, mille kohaselt ei välista Eesti ELile uute pädevuste andmist juhul, kui selleks tekib vajadus. Hetkel võib välja lugeda seda, et Eesti toetab pädevuse ülekandmist igal juhul;
6. tekstis võiks lisaks Lissaboni Lepingule mainida ka Stockholmi programmi ja tegevuskava kui toetatavaid edasisi teenäitajaid.

Täiendus- ja sõnastusettepanekud:

1. punkti viimane lause („Ainult vastastikku üksteist usaldades...“) tuleks tõsta punkti keskele, kuhu sobib loogilise mõttejärjestuse poolest paremini;
2. samast lausest saab praegusel kujul aru selliselt, et rände- ja varjupaigaõiguse osas on oluline menetlus ning viisade ja piirikontrolli osas õiguslikud aktid. Mõtet tuleks laiendada selliselt, et see kataks kõigi teemade puhul võrdselt mõlemat: „nii rände- ja varjupaiga kui ka piirikontrolli ja viisapid puudutavate valdkondade ühtlustamist“;
3. „Pooldame kõigi nende valdkondade ühist arendamist“ tuleks punktile lisada;
4. samas lauses tuleks fraas „teabevahetuse arendamist“ asendada fraasiga „teabevahetuse tõhustamist“, mis muudaks mõtte korrektsemaks;
5. samas lauses tuleks muuta fraasi järgmiselt: „on võimalik tagada EL kodanike vaba liikumine“, mis seostaks lauset lõigu esimese poolega paremini.

Ekspertgrupi poolt väljapakutud preambula sõnastus:

55. Lissaboni lepingu jõustumisega toimus põhimõtteline areng ennekõike õiguskorra kaitset ja kriminaalõigust puudutavate EL pädevuste laienemisel. Oluliseks muudatuseks oli ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta heakskiitmine osana Lissaboni lepingust. Eesseeisvad muutused on muu hulgas tingitud tõdemusest, et Euroopa Liidu põhivabaduste ja siseturu arengu tagamiseks ja toimimiseks on tarviline ka turvalisust tagava õigusloome ulatuslikum harmoneerimine. Sealhulgas on Eesti huvides kriminaalõiguse miinimumstandardite kehtestamine, koostöö tõhustamine küber- ja narkokuritegevuse ja inimkaubanduse vastases võitluses, uute infotehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõtmine ning infosüsteemide ühtlustamine, ja seoses eelnevaga Eesti positiivse kuvandi kinnistamine. Sise- ja justiitsküsimuste valdkonnas on Eesti jaoks olulise tähtsusega Schengeni põhimõtetest kinnipidamine ning rändega seonduvad teemad. Kui halvasti hallatav ränne võib mõjutata sotsiaalset sidusust ja kodanike usku sisepiirideta kodanike liikumise alase, siis hästi hallatav ränne võib olla EL seisukohast positiivne väärtus. Eraldi väärib tähelepanu andmekaitsega seonduv siseturu mõõde, mis tähendab ühtlasi ka seda, et siseturul tuleb tagada isikuandmete vaba liikumine ja kaitse liikmesriikide vahel.

3. ETTEPANEKUD JUSTIITS- JA SISEKÜSIMUSTE PEATÜKI TÄIENDAMISEKS

Käesolev raport sisaldab hinnangut ja kommentaare, konkreetseid täiendus- ja sõnastusettepanekuid eelnõu justiits- ja siseküsimusi käsitlevatele peatükile. Samuti pakub raport välja ka ekspertgrupi poolt konsolideeritud ettepanekud punkti uueks sõnastamiseks ning vajadusel ka punktide ümberstruktureerimiseks.

Algne sõnastus: 56. EL jaoks on ennekõike oluline kriminaalõiguses materiaalõiguse ühtlustamine raskete piiriüleste kuritegude puhul ning kriminaalmenetluses piiriülese koostöö lihtsustamine, millel on eriti oluline tähendus kuritegude avastamisel ja lahendamisel. Eesti jaoks on tulevikuperspektiiviga huviks tõendite kogumist reguleeriva Euroopa Liidu õigusraamistiku loomine. Olemasolev tõendikogumisraamistik on liiga killustatud ja keeruline. Eesti soovib karistusõiguslikes valdkondades Euroopa Liidus selliste raskete kuritegude koosseisude ja miinimumkaristuste ühtlustamist, mis on omandanud piiriülese mõõtme. Kriminaalmenetlusõiguse lihtsustamisel peavad menetlusosaliste menetluspõhiõigused olema kõrgel tasemel tagatud, sõltumata menetlustoimingu tegemise kohast. Et tagada isikute põhiõiguste kõrgetasemeline kaitse, soovib Eesti Euroopa Liidus ühtsete miinimumstandardite kehtestamist kannatanute ning kahtlustatavate ja süüdistatavate õigustele kriminaalmenetluses. Menetluslikke põhivabadusi aitavad tagada ka EL põhiõiguste harta ja EL ühinemine Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga.

Kommentaariid:

1. enam tähelepanu tuleks pöörata koostöö tõhustamisele ja informatsiooni edastamise kiirendamisele;
2. “Eesti soovib karistusõiguslikes valdkondades Euroopa Liidus selliste raskete kuritegude koosseisude ja miinimumkaristuste ühtlustamist, mis on omandanud piiriülese mõõtme.” Taoliste karistuste ühtlustamine võib kaasa tuua Eestis kohaldatavate karistuste karmistamise või hoopis leevendamise. Mida annab taoline karistuste ühtlustamine Eesti riigile ning mis põhjusel see on üldse Eesti riigi huvides karistusi EL tasemel reguleerida? Tuleks arvestada EL riikide erinevusi, erinevate kuritegude taset ja esinemissagedust.

Täiendus- ja sõnastusettepanekud:

1. täiendada punkti eelviimast lauselt selliselt: „...ja süüdistavate õigustele kriminaalmenetluses, eeldusel, et Eestis kohaldatavad karistused ei leevendu“;
2. punkti viimast lauset ei ole siinkohal tarvis, teeme ettepaneku lause kustutada;
3. punkti esimese lause puhul võiks kaaluda sõnastust, milles viidatakse vajadusele koostöö kiirendamiseks eelkõige informatsiooni jagamisel ja edastamisel.

Ekspertgrupi poolt väljapakutud konsolideeritud sõnastus:

56. EL jaoks on ennekõike oluline kriminaalõiguses materiaalõiguse ühtlustamine raskete piiriüleste kuritegude puhul ning kriminaalmenetluses piiriülese koostöö lihtsustamine, millel on eriti oluline tähendus kuritegude avastamisel ja lahendamisel. Eesti jaoks on tulevikuperspektiiviga huviks tõendite kogumist reguleeriva Euroopa Liidu õigusraamistiku loomine. Olemasolev tõendikogumisraamistik on liiga killustatud ja keeruline. Eesti soovib karistusõiguslikes valdkondades Euroopa Liidus selliste raskete kuritegude koosseisude ja miinimumkaristuste ühtlustamist, mis on omandanud piiriülese mõõtme. Kriminaalmenetlusõiguse lihtsustamisel peavad menetlusosaliste menetluspõhiõigused olema kõrgel tasemel tagatud, sõltumata menetlustoimingu tegemise kohast. Et tagada isikute põhiõiguste kõrgetasemeline kaitse, soovib Eesti Euroopa Liidus ühtsete miinimumstandardite kehtestamist kannatanute ning kahtlustatavate ja süüdistatavate õigustele kriminaalmenetluses, eeldusel, et Eestis kohaldatavad karistused ei leevendu.

Algne sõnastus: 57. Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses prioriteetide seadmisel soovib Eesti tugineda ohtudepõhisele süsteemsele lähenemisele. Eriti oluliseks peab Eesti tegelemist kriminaaltulu konfiskeerimisega ning võitlust küber- ja narkokuritegevusega. Eesti peab oluliseks EL sisejulgeolekuvaldkonna agentuuride pädevustepõhist tugevdamist. Piiriülese kuritegevusega võitlemisel tuleb Eesti arvates põhitähelepanu pöörata organiseeritud kuritegevusele, narkokuritegevusele, arvutikuritegevusele ja terrorismile. Oluline on, et politsei- ja õigusalasest koostöös toimuks efektiivne menetlustoimingute tegemine ning tõendite ja menetlusinfo kogumine ja vahetus. Õiguskaitset puudutavas koostöös näeme perspektiivi Euroopa Politseiameti (EUROPOL) analüütilise suutlikkuse tugevdamises ja rahvusvahelise koostöö elavdamises.

Kommentaariid:

1. küberkuritegevuse ja identiteedivarguste teema kohapealt tuleks tähelepanu pöörata ka miinimumeeskirjade teemale, mida käsitleb eelmine punkt, kuivõrd tegemist on Eesti jaoks oluliste probleemidega;
2. EUROPOLI puhul tuleks selgelt välja tuua poliitiline tahe selle rolli tugevdada, suurendades seeläbi institutsionaalset ja isikutevahelist usaldust;
3. Eesti seisukohalt on tarvis tugevdada analüütilist suutlikkust, seega tuleks selles mitte "näha perspektiivi", vaid väljendada antud soovi selgelt;
4. kriminalistika standardiseerimine oleks Eestile väga oluline, seega tuleks eelnõus välja tuua ekspertiisiruumi ühtlustamise vajalikkus;
5. eelnõus tuleks käsitleda ka koostööd kohtuekspertiisi valdkonnas;
6. tähelepanu tuleks pöörata koolitusvaldkonna tugevdamisele, sh ametnike vahetusprogrammidele;
7. punktides 56 ja 57 tuleks rõhutada vajadust piiriülese teabevahetuse kiirendamiseks nii politsei- kui ka justiitskoostöös;
8. milline on Eesti seisukoht võimaliku Euroopa Prokuröri ametikoha loomise suhtes;
9. Euroopa Liidu Nõukogu otsusega 2009/426/JSK on oluliselt tugevdatud Eurojusti pädevust rahvusvahelises õigusalasest koostöös, muutes Eurojusti rahvusvahelise õigusala koostöö keskuseks. Nimetatud otsuse üheks initsiaatoriks oli ka Eesti.

Täiendus- ja sõnastusettepanekud:

1. täpsustada punkti esimest lauset: „Raskekujulise...“;
2. sõnastada viimane lause ümber selliselt: „Organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses peab Eesti vajadust...“;
3. täiendada neljanda lause nimekirja järgmiselt: „...põhitähelepanu pöörata organiseeritud kuritegevusele, sealhulgas narkokuritegevusele, inimkaubandusele, arvutikuritegevusele ja terrorismile“;

Ekspertgrupi poolt väljapakutud konsolideeritud sõnastus:

57. Raskekujulise ja organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses prioriteetide seadmisel soovib Eesti tugineda ohtudepõhisele süsteemsele lähenemisele. Eriti oluliseks peab Eesti tegelemist kriminaaltulu konfiskeerimisega ning võitlust identiteedivargustega, küber- ja narkokuritegevusega. Eesti peab oluliseks EL sisejulgeolekuvaldkonna agentuuride pädevustepõhist tugevdamist. Piiriülese kuritegevusega võitlemisel tuleb Eesti arvates põhitähelepanu pöörata organiseeritud kuritegevusele, sealhulgas narkokuritegevusele, inimkaubandusele, arvutikuritegevusele ja terrorismile. Oluline on, et politsei- ja õigusalasest koostöös toimuks efektiivne menetlustoimingute tegemine ning tõendite ja menetlusinfo kogumine ja vahetus. Organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses peab Eesti vajalikuks Euroopa Politseiameti (EUROPOL) analüütilise suutlikkuse tugevdamises ja rahvusvahelise koostöö elavdamises.

Algne sõnastus: 58. Siseturvalisuse tagamine Euroopa Liidus sõltub liikmesriikide ja Euroopa Liidu institutsioonide ning agentuuride vahelisest koostööst ning selle edukuse tagab info kiire liikumine erinevate osaliste vahel. Piiriülene teabevahetus ja tõhus operatiivkoostöö omandavad järjest kaalukamat tähendust sisepiirideta ala toimimisel. Euroopa Liit peab olema suuteline kaasas käima tänapäeva ühiskonna arenguga, kus infotehnoloogia võib ühel ajal olla nii vahend õiguskorra tagamisel kui ka aidata kaasa selle rikkumisele. Uute tehnoloogiate ja infotehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõtu eesmärk on lisaks piiriturvalisuse toimepidevusele ka piiriületuse hõlbustamine. Kogemus teabevahetuse arendamisel ja uute tehnoloogiate kasutuselevõtul näitab, et Euroopa Liidu sisejulgeolekut puudutavaid suuremahulisi andmekogusid haldava IT-agentuuri⁴¹ kiire käivitamine on uue kvaliteedi loomiseks äärmiselt oluline. Nüüdisaegsete tehnoloogiate ja infosüsteemide senisest tõhusam kasutamine aitab oluliselt kaasa õiguskaitseasutuste vahelise koostöö parandamisele Euroopa Liidu välispiiride valvamil, turvalisuse tagamisel Schengeni alal ning kuritegude ennetamisel ja avastamisel.

Kommentaariid:

1. punktis on koos käsitletud kahte olulist teemat, mis tuleks lahutada: siseturvalisus ja viisad ning IT-süsteemid ja IT-agentuur.

Täiendus- ja sõnastusettepanekud:

1. punktis 58 tuleks parandada sõnastust kolmandas lauses: „ühiskonna arenguga“ asendada „ühiskonna muutumisega“, kuna arenemine toimub kogu aeg, kuid lause kontekstis on silmas peetud ümbritseva keskkonna muutumist;
2. täpsustama peaks mitteametlikku mõistet: „registreeritud reisijate programm“, mille osas tekkis aruteluseminaril küsimus, kas termin peaks olema jutumärkides või joonealustes märkustes selgitatud. Meie ettepanek oleks täiendada selliselt: „nn reisijate programm“.

Ettepanekud punktide ümberstruktureerimiseks:

1. punkte 58 ja 59 tuleks vaadelda koos ning need tuleks omavahel ümber tõsta: viia kokku siseturvalisuse ja viisade teema punkti 58 ning IT-süsteemide ja IT-agentuuri teema punkti 59;
2. tõsta lause: “Kogemus teabevahetuse arendamisel ja uute tehnoloogiate kasutuselevõtul näitab, et Euroopa Liidu sisejulgeolekut puudutavaid suuremahulisi andmekogusid haldava IT-agentuuri⁴¹ kiire käivitamine on uue kvaliteedi loomiseks äärmiselt oluline” punkti 59, mis käsitleb infotehnoloogilist arengut;
3. punkti 58 esimene lause tõsta punkti 59, koos täpsustusega: „Eesti peab oluliseks Euroopa viisainfosüsteemi edasist arengut ja teise põlvkonna Schengeni infosüsteemi kiiret käivitamist“, kuna viisainfosüsteem on juba käivitatud.

Ekspertgrupi poolt väljapakutud konsolideeritud sõnastus:

58. Siseturvalisuse tagamine Euroopa Liidus sõltub liikmesriikide ja Euroopa Liidu institutsioonide ning agentuuride vahelisest koostööst ning selle edukuse tagab info kiire liikumine erinevate osaliste vahel. Piiriülene teabevahetus ja tõhus operatiivkoostöö omandavad järjest kaalukamat tähendust sisepiirideta ala toimimisel. Liikmesriikide huvides on, et Euroopa Liit käiks kaasas tänapäeva ühiskonna muutumisega, kus infotehnoloogia võib ühel ajal olla nii vahend õiguskorra tagamisel kui ka aidata kaasa selle rikkumisele. Eesti peab oluliseks Euroopa viisainfosüsteemi edasist arengut ja teise põlvkonna Schengeni infosüsteemi kiiret käivitamist; samuti nn registreeritud reisijate programmi, üleeuroopalise sisenemis- ja väljumissüsteemi väljatöötamist ja ellurakendamist ning teiste sisejulgeoleku infosüsteemide edasiarendamist.

infosüsteemi kiiret käivitamist, samuti registreeritud reisijate programmi ning üleeuroopalise sisenemis- ja ljumissüsteemi ning teiste sisejulgeoleku infosüsteemide väljatöötamist ja ellurakendamist. Eesti toetab infotehnoloogiliste lahenduste juurutamist ning on huvitatud justiits- ja siseküsimumuste mastaapsete andmekogude haldamisega tegeleva agentuuri asutamisest ja soovib selle tegevusele ja arendamisele toetust saada. Eesti huviks on nüüdisaegsete tehnoloogiate ja teabevahetuse kaudu siseturvalisuse veelgi parem tagamine Euroopa Liidus, samuti soovib Eesti pakkuda IT-agentuurile tegutsemiseks igakülgset toetust ja tugevdada sealjuures Eesti kuvandit edukast IT-riigist.

Kommentaariid:

1. agentuuride tugevdamise kõrval tuleks eesmärgistada ka agentuuride omavahelise koostöö tugevdamist;
2. kogemus teabevahetuse arendamisel ja uute tehnoloogiate kasutuselevõtul näitab, et Euroopa Liidu sisejulgeolekut puudutavaid suuremahulisi andmekogusid haldava IT-agentuuri⁴¹ kiire käivitamine on uue kvaliteedi loomiseks äärmiselt oluline;
3. välja jätta lause "Eesti huviks on nüüdisaegsete tehnoloogiate ja teabevahetuse kaudu siseturvalisuse veelgi parem tagamine Euroopa Liidus," kuna tegemist on kordusega.

Täiendus- ja sõnastusettepanekud:

1. ettepanek muuta punkti 59 sõnastust selliselt, et oleks eelmise punktiga 58 koos vaadeldes eristatud IT-agentuuri puutuv ning infosüsteemide ja andmehalduse arendusse puutuv.

Ettepanekud punktide ümberstruktureerimiseks:

1. lause "Eesti peab oluliseks Euroopa viisainfosüsteemi ja teise põlvkonna Schengeni infosüsteemi..." viia üle punkti 58 ning täiendada lõiku peale sõnu "Euroopa viisainfosüsteemi" järel sõnadega "edasisist arengut";
2. Eesti peaks toetama erinevate valdkondade IT-süsteemide arendamist ning tihedamat omavahelist integreerimist, seega lisada punkti 59 algusesse lause: "Eesti toetab infotehnoloogiliste lahenduste juurutamist ning omavahelist integreerimist" (uute süsteemide kasutuselevõttu käsitletakse punktis 58).

Ekspertgrupi poolt väljapakutud konsolideeritud sõnastus:

59. Nüüdisaegsete tehnoloogiate ja infosüsteemide senisest tõhusam kasutamine aitab oluliselt kaasa õiguskaitseasutuste vahelise koostöö parandamisele Euroopa Liidu välispiiride valvamisel, turvalisuse tagamisel Schengeni alal ning kuritegude ennetamisel ja avastamisel. Eesti toetab infotehnoloogiliste lahenduste veelgi laiemat kasutuselevõtmist ning on huvitatud justiits- ja siseküsimumuste mastaapsete andmekogude haldamisega tegeleva sisejulgeoleku IT-agentuuri plaanipärastest käivitamisest ja arendamisest. IT valdkonna arendamine on Eesti jaoks märgilise tähendusega ja aitab Eesti kuvandit positiivses võtmes tutvustada. Eesti toetab uute tehnoloogiate ja infotehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõttu, mille eesmärk on lisaks piiriturvalisuse toimepidevusele ka piiriületuse hõlbustamine.

Imandate riikide kodanike mobiilsust siseturul ka Euroopa Liidu tasandil. Euroopa Liidu rändepoliitika instrumentide väljatöötamisel tuleb arvestada nii EL kui ka liikmesriikide tööturuvajadustega, oluline on teha aktiivset koostööd päritolu- ja transiidiriikidega ning pöörata piisavat tähelepanu ka sisserännanute loomisele ühiskonda. On vaja jätkata viisavastastikkuse ja viisalihtsustuse põhimõtte rakendamist nii kodanike liikumisvabaduse arendamiseks kui ka selleks, et Euroopa Liit oleks avatud õppimiseks, töötamiseks ja turismiks. Samas peab Eesti oluliseks, et viisavabaduse ja -lihtsustuse andmisel imandatele riikidele lähtutaks selgest ühtsest EL raamistikust, mis aitaks vähendada riske sisejulgeolekule ning suunata reforme asjaomastes kolmandates riikides. Eesti seisukohalt tuleks erilist tähelepanu pöörata Türgi, Venemaa ja idapartnerluse sihtriikidega viisadialoogidele. Lihtsustada tuleb ka kodanike liikumist kolmandatesse riikidesse - kolmandatelt riikidelt tuleb jätkuvalt nõuda viisanõuete vastastikku loomist kõigi, mitte osa liikmesriikide suhtes.

Kommentaariid:

1. erinevate elamislubade valdkondi harmoniseeritakse üha enam, kuid siinkohal vajaks selgelt väljatoomist ka Eesti huvi selles küsimuses. Tõenäoliselt on üks huvisead infovahetus, kuna elamisloa on üks valdkond, mille osas puudub EL andmebaas või turvalised infovahetuskanalid. Siin võiks tuua ka sisse selle eesmärgistatud sisenemise ja viibimise temaatika ehk teatava kontrolliaspekti: EL on avatud ainult heasoovlikule välismaalasele, kes soovib järgida meie reegleid;
2. punkt tuleks jagada eraldi kaheks punktiks: viisalihtsustuseeesmärgid ja ELi kodanike endi lihtsam liikumine, kuna tegemist on erinevate teemadega. Samuti tuleks eristada viisa- ja elamislubade küsimused, kuna tegemist on kahe erinevat kaalu omava küsimusega.

Täiendus- ja sõnastusettepanekud:

1. parandada lauset "Eesti seisukohalt tuleks erilist tähelepanu pöörata" lisades märke läbirääkimiste kohta mainitud riikidega, uus sõnastus "Türgi, Venemaa ja EL idapartnerluse läbirääkimistele viisadialoogide küsimuses";
2. punkti tuleks lisada ka tagasivõtulepingud – millise seisukoha peaks võtma Eesti nende rakendamise osas idapartnerluse riikide suhtes? Lausesse "Eesti seisukohalt tuleks erilist tähelepanu pöörata" viisadialoogide küsimuse juurde ka tagasivõtulepingute teema ehk uus sõnastus "... idapartnerluse sihtriikidega viisadialoogidele ja tagasivõtulepingutele";
3. „kodanike liikumisvabaduse“ tuleks asendada sõnadega „kodanike liikumisvõimaluste“, kuna vabadus viitab pigem EL kodanike EL-sisesele liikumisvabadusele ning on seega antud kontekstis eksitav;
4. ettepanek täiendada lauset "On vaja jätkata..." järel "kui ka selleks, et Euroopa Liit oleks avatud" sõnadega "eesmärgipäraseks," sooviga mitte rõhutada liigset avatust kõikidele soovijatele.

Ekspertgrupi poolt väljapakutud konsolideeritud sõnastus:

60. Sisepiirideta ala tõttu tuleb üha enam reguleerida rännet kolmandatest riikidest ja kolmandate riikide kodanike mobiilsust siseturul ka Euroopa Liidu tasandil. Euroopa Liidu rändepoliitika instrumentide väljatöötamisel tuleb arvestada nii EL kui ka liikmesriikide tööturuvajadustega, oluline on teha aktiivset koostööd päritolu- ja transiidiriikidega ning pöörata piisavat tähelepanu ka sisserännanute loomisele ühiskonda. Euroopa Liit peab olema avatud rahvusvaheliseks õpilasvahetuseks, teadustööks ja turismiks. Eesti peab oluliseks, et viisavabaduse ja -lihtsustuse andmisel kolmandatele riikidele lähtutaks selgest ühtsest EL raamistikust, mis aitaks vähendada riske sisejulgeolekule ning suunata reforme asjaomastes kolmandates riikides. Eesti seisukohalt tuleks erilist tähelepanu pöörata Türgi, Venemaa ja idapartnerluse sihtriikide võrdsele kohtlemisele läbirääkimistel viisadialoogide ja tagasivõtulepingute ning nende sõlmimise ja rakendamise küsimuses. Lisaks tuleb lihtsustada ka EL kodanike liikumist kolmandatesse riikidesse ning kolmandatelt riikidelt tuleb jätkuvalt nõuda EL liikmesriikide võrdset kohtlemist viisanõuete osas.

tõhusat rahvusvahelise kaitse süsteemi kooskõlas Euroopa humanitaartraditsioonidega ning samas avad Schengeni alal vältida varjupaiga ostlemist või muud varjupaigasüsteemi väärkasutamist. Eesti arutab tuleks käivitada Euroopa Ühine varjupaigasüsteem, mis seisneb uues ühises õigusraamistikus ja tugistatud praktilises liikmesriikidevahelises koostöös, sh Euroopa Varjupaigaküsimuste Tugiameti (EASO) res töölerakendamises. Liikmesriikidevaheline praktiline koostöö peaks eelkõige olema suunatud isarusaama tekitamisele isikute kaitse vajadusest. Peame oluliseks liikmesriikidevahelist solidaarsust ig rändesurve all olevate liikmesriikide toetamist, kuid pagulaste ümberpaigutamine ja ümberasustamine peaksid jääma liikmesriikidele vabatahtlikuks.

Kommentaariid:

1. mis on Eesti riigi positsioon selles osas: Eesti ei ole valmis selleks, et käivituks pagulaste ja varjupaigasüsteemi osas mingi kvoodisüsteem, et võtta vastu suurem osa immigrante, kui riik suudab absorbeerida;
2. „vältida varjupaigasüsteemi väärkasutust“ – siinkohal tuleks täpsustada, kas tegemist on õige sõnakasutusega;
3. sõnakordused „süsteem“ ja „põhimõtted“ tuleks elimineerida;
4. ühtne pagulasstaatuse ja varjupaiga andmise süsteem on oluline;
5. arutleti ka, kas võiks lisada seisukoha pagulaste ümberpaigutamise ning -asustamise ELi poolse rahalise toetuse kohta, mis aitaks kaasa rändesurve all olevate riikide abiprojektidele.

Täiendus- ja sõnastusettepanekud:

1. täiendada lauset „Ühine varjupaigaõigus...“ sõnastusega, mis mõiste „efektiivne“ asemel väljendaks, et riikide varjupaigataotluste süsteemid peaksid olema teineteisele lähedasemad ning tingimused ühtlustatumad;
2. termin „humanitaartraditsioon“ tuleks asendada näiteks mõistega „humaansed põhimõtted“, mis muudaks punkti mõtte selgemaks;
3. „tuleks käivitada“ peaks asendama mõistega „rakendada täielikult“ või „rakendada täies mahus“ või „viia lõpule“;
4. lauses „Eesti arvates tuleks rakendada...“ tuleks sõna „uues“ vahelt ära võtta ning jätta: „mis seisneb ühises õigusraamistikus“;
5. täpsustada eelviimast lauset: „Liikmesriikidevaheline praktiline koostöö peaks olema eelkõige suunatud isikukaitse vajadustest arusaamise ühtlustamisele“;
6. kuna kogu dokument on „Eesti toetab“ vormis, siis asendada „peame oluliseks“ sõnadega „Eesti peab oluliseks...“. Seda võiks rakendada kogu eelnõu ulatuses.

Ekspertgrupi poolt väljapakutud konsolideeritud sõnastus:

61. Ühine varjupaigaõigus ja efektiivne varjupaigataotluste menetlussüsteem toetavad tõhusat rahvusvahelise kaitse süsteemi kooskõlas Euroopa humanitaarpõhimõtetega. Samas aitavad need Schengeni alal vältida varjupaiga ostlemist või muud varjupaigasüsteemi väärkasutamist. Eesti seisukohalt oleks vajalik rakendada Euroopa ühine varjupaigasüsteem, mis seisneb ühises õigusraamistikus ja tugistatud praktilises liikmesriikidevahelises koostöös, sh Euroopa Varjupaigaküsimuste Tugiameti (EASO) kiires töölerakendamises. Liikmesriikidevaheline praktiline koostöö peaks olema eelkõige suunatud ühisarusaama tekitamisele isikute kaitse vajadusest. Eesti peab oluliseks rändesurve all olevate liikmesriikide toetamist, kuid pagulaste ümberpaigutamine ja ümberasustamine peaksid jääma liikmesriikidele vabatahtlikuks.

hengenen süsteemi toimimise suhtes. Schengeni hindamissüsteemi reform ja järelevalve tugevdamine on ilised tagatised isikute vaba liikumise kui EL põhivabaduse tagamisel. Seepärast peaks Euroopa Liit Eesti arvates suutma kontrollida Euroopa Liitu suunduvat rännet toimiva piirivalve ja erinevate rännet soodustavate ning piiravate meetmete kaudu. Kõrvuti seadusliku rände soodustamisega on Euroopa Liidu huvides takistada ebaseaduslikku rännet. Eesti jaoks on oluline, et Euroopa Liit oleks suuteline tagama eturvalisuse ka juhul, kui ebaseadusliku sisserände ulatus ja surve EL välispiiridele suureneb ning aseaduslike sisserändajate liikumise tõkestamine liikmesriikide vahel nõuab senisest efektiivsemat hengenen kompensatsioonimeetmete rakendamist ja arendamist. Eesti arvates on oluline ellu viia hengenen hindamismehhanismi reform, mis tagaks liikmesriikide objektiivse hindamise ning tõstaks hengenen alaga liituvate ja liitunud riikide suutlikkust täita *acquis*ga sätestatud kohustusi. Eesti arvates ei hi Schengeni põhimõtteid õõnestada ning kollektiivne sisepiiride taastamine Schengeni alal saab olla mane abinõu.

Kommentaarid:

1. punktis leiavad käsitlemist väga erinevad teemad, mis muudavad sisu ebaselgeks ning punkti tuleks täpsustada.

Täiendus- ja sõnastusettepanekud:

1. üks ettepanekust oli punkti siduda ka tolli teemaga, mis on samuti seotud julgeolekuga, lisada teiseks lauseks “Kõrvuti seadusliku rände soodustamisega on Euroopa Liidu huvides ühiselt takistada ebaseaduslikku rännet ning viimasega sageli kaasnevat ebaseaduslike kaupade liikumist”;
2. lause „Seepärast peaks Euroopa Liit Eesti arvates suutma kontrollida Euroopa Liitu suunduvat rännet toimiva piirivalve ja erinevate rännet soodustavate ning piiravate meetmete kaudu.“ tuleks ümber sõnastada, et sisu oleks ammendav, ettepanek lisada lause “Seepärast peaks Euroopa Liit... ” lõppu järgmiselt “...meetmete kaudu, sh infovahetuse tõhustamine liikmesriikide vahel”;
3. „Eesti arvates on oluline ellu viia Schengeni hindamismehhanismi reform“ – see on väga oluline põhimõte, tuleks selgelt välja tuua, näiteks lisada peatüki preambulasse;
4. muuta lauset „Eesti arvates on oluline ellu viia Schengeni hindamismehhanismi reform, mis tagaks liikmesriikide objektiivse, realistlikke ohtusid arvestava ja ühetaolisel lähenemisel baseeruva hindamise ning...“;
5. „Eesti arvates ei tohi Schengeni põhimõtteid õõnestada“ – sõnastust tuleb korrigeerida: “Ei tohi loobuda Schengeni põhimõtete rakendamisest”;
6. kindlasti tuleks sisse tuua ka FRONTEX, kuna teised agentuurid on mainitud, ettepanek punkti täiendada järgmiselt: “Eesti huvides on jätkata aktiivset osalemist Frontexi töös, mille riskianalüüsid annavad väärtuslikku sisendit rändetrendide kohta ning liikmesriikidevaheline operatiivkoostöö on tõhustanud rändekontrolli suure rändesurvega piirkondades. Samuti tuleb jätkata Euroopa Liidu tagasivõtulepingute sõlmimist, et tagada ebaseaduslikult viibivate isikute kiire ja efektiivne lahkumine koostöös välismaalaste päritoluriikidega”.

Ekspertgrupi poolt väljapakutud konsolideeritud sõnastus:

62. Efektiivne piirikontroll, viisamenetlus ja ebaseadusliku rände tõkestamine loob usaldust Schengeni süsteemi toimimise suhtes. Eesti jaoks on oluline, et Euroopa Liit oleks suuteline tagama siseturvalisuse ka juhul, kui ebaseadusliku sisserände ulatus ja surve EL välispiiridele suureneb ning soovimatute sisserändajate liikumise tõkestamine liikmesriikide vahel nõuab senisest efektiivsemat Schengeni kompensatsioonimeetmete rakendamist ja arendamist. Eesti huvides on ellu viia Schengeni hindamismehhanismi reform, mis tagaks objektiivse hindamise ning tõstaks Schengeni alaga liituvate ja liitunud riikide suutlikkust täita *acquis*ga sätestatud kohustusi. Schengeni põhimõtete rakendamisest loobumine oleks tagasiminene senistes arengutes.

Ettepanek täiendada ka eelnõu lisasid

Eelnõu Lisa jaotises VI eesmärgi „Kaitstud õiguskord ja tõhus rändealdus Schengeni piirkonnas“ all sõnastatud tegevuse teksti täpsustada järgmiselt:

„Schengeni infosüsteemi II põlvkonna (SIS II) jätkuv arendamine“, kuna SIS II ei ole veel rakendunud, seega on tegemist alles esmase arendamisega, mitte juba rakendunud süsteemi edasiarendamisega.

4. LISAD

Avasõnavõtude kesksed positsioonid

Klen Jäärats (Riigikantselei):

Selgituseks:

- Sulud eelnõu teatud punktide ümber on seotud eelarveperspektiivi läbirääkimistega. Need ei tähenda mitte midagi rohkemat kui seda, et seosed kahe dokumendi vahel on olemas ja et eelarves oleks arvestatud nende poliitiliste soovidega, mida tahetakse saavutada.
- Eelnõu järelevalvet üritame sünkroniseerida üldise valitsuse järelevalvega, mis tähendab kord aastas üle vaatamist koos Eesti 2020ga. Jooksev järelevalve peaks toimuma asekantslerite tasandil kord kvartalis.
- Dokument on tervik. Kui vaadelda mingit osa, siis tuleb tähelepanu pöörata ka teistele peatükkidele, mitte keskenduda ühele teemale eraldi.
- Kui ettepanek tuleb, siis võiks see olla ikka ettepanek paremaks sõnastuseks ka, mitte lihtsalt, et see pole hea.
- Dokumendi aluseks on väga selgelt seotud valitsuskoalitsiooni tegevusprogrammiga.
- Dokument on fookusega. ELis tegutsetakse praktiliselt kõigega. Dokumendi vaatenurk pigem see, kuidas Eesti saaks oma asja ajada.
- Osa näeb dokumenti liiga ambitsioonikana, teised jälle vastupidisel arvamusel.

Üldised kommentaarid:

- Kuidas Euroopa õiguse kontseptsioonis on läinud konföderatsiooni areng: EL on nendest piiridest juba ammu kaugemale läinud (nt majanduslikus mõttes), seda tuleks pigem vaadata sisuliste pädevuste pealt.
- Mida operatiivsemad on andmebaasid, seda ebakindlamad on – need lekivad.
- Eesti võiks olla ikkagi mingi seisukoha kujundaja samuti.

Kristi Värk (Justiitsministeerium):

- Lissaboni leping (2009) – suured muudatused kriminaalkoostöö ja politseikoostöö vallas, seda teavad ilmselt kõik.
- Kriminaalkoostöö alaseid dokumente võeti vastu 20, lisaks 6 on veel menetluses. Eelmisel aastal on olnud väga suur õigusloome koormus just nende väljatöötamise mõttes.
- Kriminaalkoostöö – on püütud seada võimalikult realistlikud eesmärgid, mida suudaks järgmistel aastatel ära teha Euroopa Liidu tasandil. Need on lähtunud nii Lissaboni lepinguga tehtud muudatustest, varasemast õigusloomest ja Stockholmi programmist ja selle tegevuskavast (heaks kiidetud 2009 lõpus ja tegevuskava, praktiline rakendumine välja töötatud Komisjonis 2010 kevadel).

Olulised põhimõtted:

- Üldised suunised: soovime näha materiaalõiguse ühtlustamist.
- Jätkuvalt toetame piiriülese kriminaalõiguslase koostöö lihtsustamist ELis, erinevate õiguskaitseorganitel oleks omavahel lihtsam koostööd teha. Aktuaalne: tõendikogumisraamistiku lihtsustamine ELis.
- Püüame jätkata menetlusõiguste tagamise ka olenemata menetlustoimingute läbiviimise riigist. Selleks on 2009. aasta lõpus vastu võetud menetlusõiguste, püüti välja töötada ELis ühtlast menetlusõigust. 6 erinevat meetet, millest 1 on juba vastu võetud (suuline ja kirjalik tõlge), teine peaaegu vastu võetud (õigusteabe kohapealt), kolmas meede arutlusel – õiguskaitse.

- Koostöö andmevahetuse soodustamise osas raskete kuritegude vastases võitluses, nii liikmesriikide endi vahel kui rahvusvaheliselt, on oluline ning seejuures oluliseks pidada koostööd USAga.
- Me näeme, et oleks vaja uuendada ka ELi andmekaitseraamistikku. See kehtib suures osas aastast 1995 (võeti vastu üldine andmekaitse direktiiv), täpsustati 2008 (võeti vastu III samba raames andmekaitset reguleeriv raamotsus) – näeme, et need kaks võiks ideaalis ühendada ja eelmist veidi kajastada, eelkõige teavitamiskohustuste osas.
- Oluline on ka see, et sõlmitaks andmevahetuse raamleping USAga – nende lepingute juures on alati väga suured probleemid olnud andmekaitse vallas.
- Tampere programm, millega justiits- ja sisekoostöö alguse sai ELis (1999. aastal), koht, mis andis stardipaugu.
- 2004 – Haagi programm, tähtsustas õiguskaitse omavahelist koostööd. Sellest ka suur õigusnormide töökoormus, et seda reguleerida.
- Stockholmi programm, mis suunab fookuse rohkem kodanikele ja kodanike õigustele. Sellest tulenevalt oleme püüdnud ka meie eesmärgid seada valitsuse EL poliitikas.

Lauri Tabur (Sisekaitseakadeemia):

Kui vaadata Europoli hinnanguid, siis kolm olulist märksõna, mis seda valdkonda eest veavad ja tagant tõukavad:

1) Lähis-Ida riikide poliitiline ebastabiilsus. Ühest küljest Araabia kevadega kulmineerunud Lähis-Ida, omab mõju ka Euroopa kuritegevuse arengutele.

2) Majanduskriis

3) Piiratud ressursside temaatika – liikmesriikide asjakohaste institutsioonide suutlikkus võidelda nende probleemidega, sellest tulenevalt ka prioriteetide paiknevus liikmesriikides, mis on oluline ja mis mitte.

- Kuritegevuse amplituudi laienemine on olnud alati läbiv suund – uued temaatikad, uued turud.
- Lähis-Ida poliitilise ebastabiilsuse mõju ELile ja selles toimivale kuritegevusele.
- Kui Lähis-Ida riikidesse demokraatia kohale jõuab, siis ka nende riikide jaoks uus kogemus. Seal leiab ka oma niši Euroopast pärit kuritegevus, üritades ka sealt hakata Euroopasse sisse tooma uut lähenemist. Seni räägitud Balkani kuritegevusest, kui Euroopa kuritegevusega seguneb, ei saa keegi aru enam.
- Migratsioonivood, mis sealt kaasa tulevad, ka tänases dokumendis.
- Seos logistikaga majanduslanguse perioodil hakkab kindlasti turgu tegema. Selleks on lihtsam oma logistika luua, kui hakata kusagil turumajanduse tingimustes tegutsema.
- EL tegevus uus-demokraatia riikides selleks, et struktuur üles ehitada – kuidas on võimalik üldse midagi teha seal.
- Kõik see, mis on suunatud menetlusliku tegevuse ja karistustegevuse ühtlustamisele rasketes kuritegudes – kindlasti oluline temaatika kõigis liikmesriikides tänasel päeval. Kui ühes riigis kraanid kinni keerata, siis liigutakse kuhugi teise riiki, et seal oma turg tekitada ja kuritegu korda saata siiski.
- Isikuandmete temaatika: 1) Internet ja selles toimuv, ka pettuse pangandusega, sellega seotud kuritegevus; 2) riiklike andmete vastaseid ründeid, riiklike andmekogude rüüstamine; 3) võltsingud, kaubavahetuse (kaupade võltsimine) ja dokumentide mõistes, migratsiooni osas eriti, kes otsivad turgu ELis.
- Probleem – keegi ei oska eriti hinnata selle ulatust. Teatakse, et probleem on tõsine, aga terve

mõistusega pole võimalik aru saada, mis tegelikult toimub ja millises ulatuses. Täna sel päeval oskame tagajärgede pealt ennustada ja planeerida. Planeerimine on iga riigi sisejulgeoleku problemaatika. Väline julgeolek – nii Schengen, viisa, ja muud infosüsteemid – nende ründamine kahjustab ka EL toimimist laiemalt.

Paar horisontaalset teemat, mis pole otseselt sise- ja justiitsküsimuste temaatika:

- 1) Energeetika – kasvav trend, energeetika kui julgeolekupoliitika temaatika, jõu kontrollimise vahend, kui riikide julgeoleku sisekliimat nii kaudes kui otseses mõttes mõjutav temaatika.
- 2) Terrorism – läbiv kõigis strateegiadokumentides, mis sisejulgeolekut puudutavad. Terrorism kui tulemus. Riskianalüüs näitab, et majanduskriis seab poliitilised ja majanduslikud meetmed, küsimus, kas kapitalistlikud vormid on üldse elusuutlikud, pädevad, elujõulised, kas suudavad tagada sellise poliitika, et riigid jääksid ka rahvusriikidena elujõuliseks. Tagajärjed: väljaastumised Euroopas igal pool, mida sildistatakse laiemas mõttes terrorismiga.
- 3) Illegaalne ränne – on käsitletud, aga eraldi välja ei hakka tooma. Pigem rände kontrollimise temaatika, meede, 4000 intellektuaali väljastpoolt vaja tuua: kas me tahame ja keda me tahame rände tulemusena Eestis näha.

Viljar Peep (kirjalik ettepanek lisada justiits- ja siseküsimuste peatükki ka punkt andmekaitsest):

Andmekaitseõiguse ühtlustamine ja detailsemaks muutmise võiks inspeksioon hinnangul kaasa tuua vajaduse otsekohalduva Euroopa Liidu määruse järele. Niisuguseid kavatsusi on Euroopa Komisjonis arutatud ning seda õhutab ka Euroopa Liidu andmekaitseinspektor.

On kaheldav, kas privaatsuse küsimustes põhjamaise kultuuriruumi osaks olev Eesti on valmis minema üle meie seniseid traditsioone muutvale ühtlustamisele, kui see tähendaks avatud ühiskonna suletumaks muutmist.

Teema olulisust arvestades, teeb ettepaneku ka punkti 6 uueks sõnastuseks:

6. Tehnoloogia kiire areng ja üleilmastumine on maailma põhjalikult muutnud ning tekitanud isikuandmete kaitse valdkonnas uusi probleeme. Isikuandmete töötlemise viisid on muutunud äärmiselt keeruliseks ja neid ei ole lihtne tuvastada. Seetõttu on vaja algatada uus arutelu andmekaitseõiguse ajakohastamiseks ning leida infoühiskonnale sobiv tasakaal andmete vaba liikumise ning eraelu puutumatus vahel. Andmekaitsele on regulatiivsest aspektist lähtuvalt EL-s märkimisväärne siseturumõõde, mis muu hulgas tähendab seda, et siseturul tuleb tagada isikuandmete vaba liikumine ja kaitse liikmesriikide vahel. See omakorda tähendab ilmselt vajadust liikuda edasi andmekaitse direktiivi muutmise, vähendamata liikmesriikide otsustuspädevust selles küsimuses andmekaitseõiguse täieliku ühtlustamiseni. Sealjuures on oluline vähendada halduskoormust praeguse teatamissüsteemi ülevaatamise ja lihtsustamisega ning lahendada ka kohaldatava õigusega seonduvad küsimused. Eesti EL poliitika eesmärgiks on EL andmekaitseõiguse ajakohastamine, eelkõige on see vajalik seoses Interneti arengu ning piiriülese andmetöötlemisega.

Peamised eriarvamused aruteluseminaril

- Arutlusele tuli dokumendi täiendamine EL põhisuundade, õigusriikluse ja teiste aluspõhimõtetega, et oleks mingisugune baas Eesti poliitikal, kuid õigusliku tausta tutvustamist ei pidanud kõik osalejad möödapääsmatult vajalikuks.
- Esitati väide, nagu Eesti üldseisukoht võetaks üks-ülele üle ELi üldisest seisukohast, millega aga teised nõus ei olnud: ei ole nii, et kusagilt tulevad ideed ja vaated, mille liikmesriigid lihtsalt absorbeerivad.

- Eriarvamused tekkisid ka dokumendi valmimisprotsessi osas, kuna osa osalejatest ei pidanud koalitsioonilepingust lähtuvust piisavalt legitiimseks, et selle alusel koostada Eesti EL poliitika.
- Viisaalase pädevuse ülekandmist ELile pidas osa seminaril osalejatest mõistlikuks, teised aga mitte, kuna vajalik oleks jätta ka teatud taganemisruum ja paindlikkus, et vastavalt oma vajadustele toimetada, kuid kui need skeemid sisse ehitada sellesse, siis ei tea, kas on mõistlik.
- Sarnaselt eelmise teemaga, kerkis küsimus, kas pikaajalise viisa osas täiskompetentsi liikmesriigile hoidmine on mõistlik või ei. See, et antud aspekti EL tasandil reguleeritakse, ei tähenda, et kompetents ära oleks antud.
- Välja toodi probleem, et eelnõu ei ole see dokument, millega saaks minna EL institutsioonidesse Eestit kaitsma, mis leidis ka vastuväite: ei peagi olema. Miinimumkaristuste osas ei olnud üksmeelt, kas need tuleks ühtlustada või mitte, samas on lepingus taganemisvõimalus sees: juhul, kui on oluline vastuolu riigi karistuspõhimõtetega.
- Eesti poliitika Türgi ja Venemaa suunas on erinev, seega ei tohiks neid samas lauses kasutada, oli üks arvamus; samas on hea, et kõiki idapartnerluse sihtriike käsitletakse samamoodi, kui viisavabadus, siis kõigi nendega ühtemoodi.

RAPORTI KOOSTAJAD

Raporti koostas Tartu Ülikooli **Euroopa Kolledži uurimisgrupp** koosseisus:

Prof. Eiki Berg, Tartu Ülikool, Sotsiaal- ja Haridusteaduskond,
Kert Valdaru, MA, Sisekaitseakadeemia,
Carri Ginter, Dr iur, Tartu Ülikool,
Ramon Loik, MA, Sisekaitseakadeemia,
Ulrika Hurt, MA, TÜ Euroopa Kolledž,
Annika Tartes, TÜ Euroopa Kolledž, magistrand,
Jaan Urb, MA, TÜ Euroopa Kolledž.

Seminaril esinesid sõnavõttudega:

Klen Jäärats, Riigikantselei,
Kristi Värk, Justiitsministeerium,
Lauri Tabur, Siseministeerium.

Seminaril osalesid või kirjalikult panustasid:

Jüri Saar, Tartu Ülikool;
Eneken Tikk, NATO Küberkaitsekeskus;
Kalle Laanet, Riigikogu;
Ketlin Jaani-Vihalem, Siseministeerium;
Kristiina Ling, Euroopa Liikumine;
Lehte Roots, Tallinna Tehnikaülikool;
Markko Kard, Maksu- ja Tolliamet;
Merit Sepp, Politsei- ja Piirivalveamet;
Piret Lilleväli, Siseministeerium;
Raivo Sepp, Eurojust;
Raul Savimaa, Politsei- ja Piirivalveamet;
Ruth Annus, Siseministeerium;
Siret Neeve, Riigikogu;
Tanel Kerikmäe, Tallinna Tehnikaülikool;
Triin Kaasik, Tallinna Tehnikaülikool;
Urmas Toome, Tartu Ülikool;
Veronika Kaska, Sisekaitseakadeemia;
Viljar Peep, Andmekaitse Inspeksioon.

Tartu Ülikooli Euroopa Kolledž

Tartu Ülikooli **Euroopa Kolledž** on eurointegratsiooni temaatikaga tegelev interdistsiplinaarne õppe- ja uurimiskeskus. Kolledži tegevus baseerub tihedal koostööl nii Tartu Ülikooli majandus-, õigus- ja sotsiaalteaduskonna kui ka rahvusvaheliste partneritega. Kolledži uurimisvaldkonnad hõlmavad Euroopa integratsiooni, Euroopa Liidu otsustusprotsesse, EL liikmesriikide (sh Eesti) huvisid. Teiseks uurimissuunaks on Euroopa Liidu suhted Venemaa ja idapartnerlusriikidega.

Õppe- ja teadustegevus. Euroopa õpingute ning Euroopa Liidu-Venemaa Uuringute magistriprogrammid, **TRADERUN** õppekavamoodul ning nendega seotud uurimisprojektid pööravad tähelepanu Euroopa Liidule kui tervikule, analüüsivad institutsioonide ja poliitikate toimimist, sellega seotud fundamentaalteooriaid ning integratsiooni mõjusid Eestile, samuti Euroopa Liidu poliitilisi ja majandussuhteid Venemaa ja EL idapartnerlusriikidega.

Sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus **RAKE** on Euroopa Kolledži allüksus, mis ühendab TÜ teaduskondade ekspertiisi andmaks sisendit teadmispõhise poliitika ja õigusloome kujundamisele Eesti Vabariigi ministriumidele ja teistele riigi- ja kohalike omavalitsuste asutustele.

www.ec.ut.ee